



RADA MINISTRÓW

RCL.DPTK.023.56/2015

ODPIS

Warszawa, dnia 15 lutego 2016 r.

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY KANCLARIA	
wpl. dnia	16. 02. 2016
L.dz.	L. zał.

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

Sygn. akt sprawy K 33/15

STANOWISKO

Na podstawie art. 82 ust. 2 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym¹ Rada Ministrów przedstawia pisemne stanowisko w postępowaniu w sprawie zarejestrowanej pod sygn. akt K 33/15, zainicjowanej wnioskiem Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 10 listopada 2015 r. podnosząc, że:

art. 408 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego² w zakresie, w jakim przewiduje zbyt krótki termin na wniesienie skargi o wznowienie postępowania cywilnego, wyłączając w ten sposób dopuszczalność wznowienia postępowania na podstawie art. 401¹ KPC, jest niezgodny z art. 190 ust. 4 w związku z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 oraz art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

ZA ZGODNOŚĆ Z ORYGINAŁEM

DYREKTOR
Departamentu
Postępowań przed Trybunałem Konstytucyjnym

Joanna Knapieńska

2016 -02- 15

¹ Dz. U. poz. 1064, z późn. zm.; dalej jako: „ustawa o Trybunale Konstytucyjnym”.

² Dz. U. z 2014 r. poz. 101, z późn. zm.; dalej jako: „Kodeks postępowania cywilnego”, lub „KPC”.

UZASADNIENIE

1. Przedmiot i wzorce kontroli.

Przedmiotem kontroli konstytucyjnej we wniosku z dnia 10 listopada 2015 r. Rzecznik Praw Obywatelskich uczynił art. 408 KPC. Z literalnego brzmienia tego przepisu wynika, że po upływie lat pięciu od uprawomocnienia się wyroku nie można żądać wznowienia postępowania cywilnego, z wyjątkiem wypadku, gdy strona była pozbawiona możliwości działania lub nie była należycie reprezentowana. Jednocześnie wniosek Rzecznika ma charakter zakresowy. Zaskarżenie dotyczy bowiem wskazanego wyżej przepisu jedynie w zakresie, w jakim wyłącza on dopuszczalność wznowienia postępowania na podstawie art. 401¹ KPC po upływie pięciu lat od uprawomocnienia się orzeczenia. Zatem wniosek z dnia 10 listopada 2015 r. został ograniczony wyłącznie do jednego, szczególnego przypadku wznowień postępowań cywilnych, opartych na uznaniu przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodne z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą przepisów stanowiących podstawę prawomocnego orzeczenia. Przypadek wznowienia postępowania poddany kontroli konstytucyjności przez Rzecznika stanowi emanację konstytucyjnego prawa jednostki do wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania w wyniku derogacji podstawy orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny, wyrażonego w art. 190 ust. 4 Konstytucji RP. Dla precyzyjnego określenia przedmiotu kontroli i wyznaczenia obszaru, którego kontrola ta w przedmiotowej sprawie nie obejmuje, zasadne jest podkreślenie, że w doktrynie i judykaturze wyróżnia się trzy odrębne rodzaje wznowienia postępowania cywilnego:

- 1) wznowienie stanowiące realizację konstytucyjnego prawa wynikającego z art. 190 ust. 4 Konstytucji RP – Wnioskodawca określa je skrótowo mianem „wznowienia konstytucyjnego”;
- 2) tzw. wznowienie techniczne oparte na podstawach ustawowych, zamieszczonych w art. 401 i 403 KPC, jako nadzwyczajny środek zaskarżenia;
- 3) wznowienie służące realizacji art. 9 Konstytucji RP w związku z art. 46 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności³.

Jako główny wzorzec kontroli Wnioskodawca powołał art. 190 ust. 4 Konstytucji. Przepis ten stanowi, że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą aktu normatywnego, na podstawie którego zostało

³ Por. wyrok TK z dnia 22 września 2015 r., SK 21/14.

wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna lub rozstrzygnięcie w innych sprawach, stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylecia decyzji lub innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania. Ze wskazanego przepisu wynika konstytucyjne prawo podmiotowe jednostki⁴ do żądania wznowienia postępowania po derogacji przez Trybunał Konstytucyjny przepisów stanowiących podstawę rozstrzygnięcia w sprawie indywidualnej.

Ponadto jako związkowe wzorce kontroli powołano art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 oraz art. 2 Konstytucji. W art. 45 ust. 1 Konstytucji wyrażone zostało prawo jednostki do sądu. Przepis ten stanowi, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Prawa do sądu dotyczy również art. 77 ust. 2 Konstytucji. Przewiduje on, że ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw. Natomiast art. 2 Konstytucji, statuujący zasadę demokratycznego państwa prawnego, został przez Wnioskodawcę powołany w zakresie, w jakim wyraża zasadę zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa.

2. Problem konstytucyjny.

Problem konstytucyjny wynikający z przedmiotowej sprawy sprowadza się do pytania, czy art. 408 KPC, w zakresie wskazanym we wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich, przewidując pięcioletni termin na żądanie wznowienia postępowania cywilnego w przypadkach stwierdzenia niekonstytucyjności przepisów przez Trybunał Konstytucyjny ogranicza w sposób nieproporcjonalny wynikające z art. 190 ust. 4 Konstytucji prawo do żądania wznowienia postępowania cywilnego oraz konstytucyjne prawo jednostki do sądu, przejawiające się w tym przypadku w prawie do uzyskania rozstrzygnięcia sprawy cywilnej w sposób sprawiedliwy, a zatem na podstawie przepisów pozostających w zgodzie z normami konstytucyjnymi.

3. Argumentacja Rzecznika Praw Obywatelskich.

Na wstępie uzasadnienia wniosku z dnia 10 listopada 2015 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wskazuje, że instytucja wznowienia postępowania stanowi wyraz przełamania

⁴ Artykuł 190 ust. 4 Konstytucji jako źródło konstytucyjnego prawa podmiotowego ujmowany jest m.in. w wyroku TK z dnia 20 maja 2003 r., SK 10/02, OTK-A 2003/5/41; wyroku TK z dnia 9 czerwca 2003 r., SK 5/03, OTK-A 2003/6/50; wyroku TK z dnia 2 marca 2004 r., SK 53/03, OTK-A 2004/3/16; wyroku TK z dnia 27 października 2004 r., SK 1/04, OTK-A 2004/9/96; wyroku TK z dnia 28 listopada 2006 r., SK 19/05, OTK-A 2006/10/154; wyroku TK z dnia 20 października 2009 r., SK 6/09; wyroku TK z dnia 22 września 2015 r., SK 21/14; postanowieniu TK z dnia 2 marca 2004 r., S 1/04; postanowieniu TK z dnia 7 sierpnia 2009 r., S 5/09.

zasady prawomocności i stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych, która to zasada – stanowiąc element demokratycznego państwa prawnego – znajduje umocowanie bezpośrednio w art. 2 Konstytucji RP. Jednocześnie Wnioskodawca zauważa, że w przypadku orzeczeń wydanych na podstawie przepisów, które następnie zostały uznane za niezgodne z Konstytucją, prawo do żądania wznowienia postępowania gwarantowane jest wprost w art. 190 ust. 4 Konstytucji RP, co przemawia za odrębnym rozpatrywaniem i normowaniem tzw. wznowienia technicznego (którego podstawy wynikają wyłącznie z ustawy zwykłej) oraz wznowienia konstytucyjnego. Jednocześnie – zdaniem Rzecznika – sposób ukształtowania w ustawie zwykłej procesowych warunków skutecznej realizacji konstytucyjnego prawa do wznowienia postępowania i wzruszenia w ten sposób orzeczeń opartych na niekonstytucyjnej podstawie prawnej może prowadzić do pozbawienia obywateli realnej możliwości skorzystania z tego prawa. Zagrożenia takiego Rzecznik dopatruje się w art. 408 KPC nakreślającym zawity, 5-letni termin na wniesienie skargi o wznowienie postępowania, liczony od uprawomocnienia się wyroku. Po upływie tego terminu wniesienie skargi nie jest możliwe, chociażby podstawa prawomocnego wyroku została uznana przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodną z Konstytucją.

Wnioskodawca – powołując się na ustabilizowane i bogate orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w tej materii – podnosi, że możliwość domagania się przeprowadzenia ponownego postępowania w sprawie już zakończonej, w której rozstrzygnięcie oparto na normie niekonstytucyjnej stanowi podmiotowe, konstytucyjne prawo jednostki. Prawo to stanowi swoistą emanację wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji prawa do sądu, rozumianego jako prawo jednostki do rozstrzygnięcia jej sprawy w sposób sprawiedliwy, a zatem na podstawie przepisów pozostających w zgodzie z normami konstytucyjnymi. Z tego też względu Wnioskodawca rozpatruje art. 408 KPC w kontekście prawa do sądu wywodzonego z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji.

Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi, że zawarte w art. 190 ust. 4 Konstytucji odesłanie do ustaw zwykłych, które mają uregulować zasady i tryb wznowienia postępowania w przypadkach niekonstytucyjności podstawy orzekania, nie daje ustawodawcy *carte blanche* do unormowania kwestii materialnoprawnych i proceduralnych w sposób całkowicie dowolny. Owe „zasady i tryb” postępowania muszą bowiem służyć efektywnej realizacji prawa do wznowienia postępowania wyrażonego w art. 190 ust. 4 Konstytucji.

Jak zauważa Wnioskodawca ograniczenia konstytucyjnego prawa do wznowienia postępowania ze względu na szczególnie ważne wartości konstytucyjne są jednak dopuszczalne, pod warunkiem, że nie zamykają drogi sądowej dochodzenia naruszonych

wolności lub praw. Rzecznik wskazuje również na przepisy Konstytucji, które wyłączają wznawianie postępowań, a także przywołuje przypadki, w których Trybunał Konstytucyjny w swoich wyrokach zdecydował o odjęciu prawa do wznowienia postępowań na ich podstawie.

Jako argumenty przemawiające za potrzebą dopuszczenia wznowienia postępowania także po upływie ustawowego terminu w sytuacjach, gdy ma to służyć sanacji konstytucyjności postępowania, Rzecznik Praw Obywatelskich wskazuje po pierwsze, że w wyniku przeprowadzenia postępowania wznowieniowego nie musi dojść do wydania orzeczenia o diametralnie odmiennej treści od orzeczenia zapadłego w poprzednim postępowaniu – a zatem sytuacja prawna stron postępowania ustabilizowana prawomocnym wyrokiem nie musi ulec zmianie. Po drugie, w praworządnym państwie na ochronę powinny zasługiwać wyłącznie te prawa osób trzecich, które zostały nabyte w sposób słuszny, a zatem w warunkach materialnej i proceduralnej praworządności. Po trzecie, w świetle art. 190 ust. 3 Konstytucji ocena skutków konkretnego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w danej sprawie pozostawiona jest przede wszystkim jemu samemu. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich to wyłącznie Trybunał Konstytucyjny powinien decydować czy w konkretnych przypadkach, ze względu na konieczność ochrony szczególnych wartości konstytucyjnych, odejmie jednostce konstytucyjne prawo domagania się wznowienia postępowania. Ponadto wnioskodawca zauważa, że bez żadnego szczególnego uzasadnienia z dobrodziejstwa art. 190 ust. 4 Konstytucji mogą korzystać tylko niektóre podmioty, tzn. te, które uzyskały prawomocne rozstrzygnięcie sprawy cywilnej odpowiednio późno (nie wcześniej niż na 5 lat przed wejściem w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego). Z tych powodów art. 408 KPC w zaskarżonym zakresie pozostaje w sprzeczności z art. 190 ust. 4 Konstytucji, a tym samym z przywołanymi związkowo art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji.

Ponadto Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi, że art. 408 KPC narusza zasadę zaufania do państwa i tworzonego przez nie prawa, ponieważ zastawia swego rodzaju proceduralną pułapkę na obywateli. Będzie tak w sytuacji, gdy termin z art. 408 KPC upłynie zanim jeszcze otworzy się możliwość realnego skorzystania z prawa powołania się na derogujący wyrok Trybunału. Wówczas zdaniem Wnioskodawcy – *in casu* dojdzie do wykreowania prawa podmiotowego, które jest pozbawione faktycznej skuteczności ze względu na wadliwość mechanizmu umożliwiającego skorzystanie z tego prawa. Takie prawo podmiotowe Wnioskodawca określa mianem „pozoru prawa”.

W uzupełnieniu zasadniczej argumentacji Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi, że art. 408 KPC w zaskarżonym zakresie w sposób pośredni przyczynia się do pozbawienia obywateli prawa gwarantowanego w art. 77 ust. 1 Konstytucji, a zatem konstytucyjnego prawa do odszkodowania za „bezprawie władzy”. Aby bowiem uzyskać odszkodowanie od Skarbu Państwa w przedmiotowych przypadkach potrzebne jest m.in. przeprowadzenie procedury wznowieniowej po uprzednim uznaniu określonych przepisów przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodne z Konstytucją. Jeżeli orzeczenie Trybunału zapadne później niż po upływie 5 lat od uprawomocnienia się orzeczenia wydanego na niekonstytucyjnych podstawach, wówczas wznowienie postępowania jest niedopuszczalne, co oznacza zamknięcie obywatelowi drogi do uzyskania odszkodowania za „bezprawie władzy”, mimo że termin przedawnienia takich roszczeń wynosi 3 lata od dowiedzenia się przez poszkodowanego o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia, jednakże nie więcej niż 10 lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę.

4. Istota i cel art. 408 KPC w ujęciu procesowym.

Rada Ministrów uważa za zasadne rozpoczęcie prezentacji swojego stanowiska od krótkiego omówienia poddanego kontroli przepisu. Jest to niezbędne, aby zrozumieć, jakimi argumentami kierował się ustawodawca i jakie wartości uwzględniał limitując 5-letnim terminem możliwość wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania. Co znamienne, wskazany termin nie ulegał zmianom od wejścia w życie Kodeksu postępowania cywilnego, tj. od dnia 1 stycznia 1965 r. Świadczy to o tym, że termin pięcioletni był przez długie lata uznawany przez przedstawicieli doktryny procesu cywilnego oraz kodyfikatorów za wystarczający.

Możliwość skutecznego wznowienia postępowania została co do zasady obwarowana dochowaniem dwóch terminów o odmiennej długości trwania i charakterze. Jak wynika z art. 407 KPC skarga o wznowienie postępowania powinna zostać wniesiona w terminie trzech miesięcy licząc od dnia, w której strona dowiedziała się o podstawie wznowienia, a gdy podstawą jest pozbawienie możliwości działania lub brak należytej reprezentacji – od dnia, w którym o wyroku dowiedziała się strona, jej organ lub jej przedstawiciel ustawowy (§ 1). W przypadku natomiast, gdy podstawę wznowienia stanowi uznanie przepisów za niezgodne z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą skargę o wznowienie wnosi się w terminie trzech miesięcy od dnia wejścia w życie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego (§ 2).

Termin przewidziany w art. 407 KPC jest terminem *a quo*, mającym charakter terminu procesowego, który nie podlega ani przedłużeniu, ani skróceniu, jednak może zostać przywrócony przez sąd na zasadach określonych w art. 168 i nast. Kodeksu postępowania cywilnego⁵. Jest on jednakowy dla wszystkich podstaw wznowieniowych i liczy się *a tempore scientiae*, czyli od chwili dowiedzenia się o podstawie wznowienia. Jego istotą jest ochrona prawomocności orzeczeń, ale również skłonienie strony uprawnionej do niezwłocznego podjęcia decyzji o wniesieniu lub zaniechaniu wniesienia skargi o wznowienie tak, aby przysługujące jej prawa do skargi nie mogła ona nadużywać, czy też nawet czynić z niego szykany względem przeciwnika procesowego, trzymając go w niepewności co do tego, czy postępowanie wznowieniowe zostanie przez nią zainicjowane, czy też nie.

Natomiast termin uregulowany w art. 408 KPC jest nie tylko dłuższy, ale i posiada odmienny charakter od terminu określonego w art. 407 KPC. W orzecznictwie i literaturze przedmiotu zgodnie uznaje się, że **termin wskazany w art. 408 KPC ma charakter terminu prekluzyjnego (zawitego) prawa procesowego o charakterze materialnym⁶, co oznacza, że nie podlega on przywróceniu.** Wyznacza on końcowy moment, po upływie którego prawo do wniesienia skargi definitywnie i nieodwracalnie wygasa. Pomimo różnic w charakterze prawnym upływ terminów wskazanych w art. 407 i 408 KPC wywołuje w praktyce tożsame skutki prawne. Zgodnie bowiem z art. 410 § 1 KPC **skarga wniesiona po upływie terminu podlega odrzuceniu.** Warto podkreślić, że odrzucenie skargi z powodu uchybienia terminowi pięcioletniemu będzie miało miejsce nawet wówczas, gdy nie upłynął jeszcze termin trzymiesięczny z art. 407 KPC. Inaczej rzecz ujmując ustawodawca dopuścił sytuacje, gdy strona nie będzie miała możliwości wznowienia postępowania, gdyż dowie się o podstawie wznowieniowej już upływie pięciu lat od uprawomocnienia się orzeczenia. W sprawie, której dotyczy przedmiotowe postępowanie z wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich przypadek ten będzie zachodził, gdy Trybunał Konstytucyjny wyda wyrok derogujący przepisy po upływie pięciu lat od uprawomocnienia się wyroku, pod warunkiem jednak, że strona nie była pozbawiona możliwości działania lub była należycie reprezentowana, gdyż w przypadku wystąpienia tych okoliczności termin pięcioletni nie obowiązuje, a postępowanie może zostać wznowione z zachowaniem wyłącznie terminu, o którym mowa

⁵ M. Kłos [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 367 – 729, [red.:] A. Marciniak, K. Piasecki, t. 2, Warszawa 2014, s. 164, Nb. 1.

⁶ Postanowienie SN z dnia 24 marca 2010 r., V CZ 16/10; K Weitz, [w:] System Prawa Procesowego [red.:] J. Gudowski, s. 1251; M. Manowska, Wznowienie postępowania, s. 172; M. Kłos [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 367 – 729, [red.:] A. Marciniak, K. Piasecki, t. 2, Warszawa 2014, s. 167, Nb. 1; K. Flaga – Gieruszyńska [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, [red.:] A. Zieliński, Warszawa 2012, s. 725, Nb. 1.

w art. 407 KPC. Dodać należy, że stosowanie terminu pięcioletniego K. Weitz wyłącza również w przypadkach, w których podstawę wznowienia stanowi brak zdolności sądowej lub procesowej⁷.

Zaskarżony przepis jest następstwem i przejawem nadzwyczajnego charakteru instytucji wznowienia postępowania. **Ma on na celu limitowanie możliwości wznowienia postępowania ze względu na upływ czasu.** Tym samym ogranicza możliwość wzruszenia orzeczeń, które posiadają walor trwałości, gdyż wyczerpano w stosunku do nich drogę kontroli instancyjnej przy wykorzystaniu zwykłych środków zaskarżenia, bądź wszczęcie takiej kontroli nie jest już możliwe ze względu na przekroczenie terminów ustawowych. Artykuł 408 KPC realizuje więc funkcję ochronną w stosunku do orzeczeń prawomocnych – gwarantuje ich trwałość po upływie określonego czasu.

Na gruncie procesowym art. 408 KPC należy rozpatrywać w aspekcie instytucji prawomocności orzeczeń. Zagadnienie prawomocności i jej stwierdzenia przez sądy, a także mocy wiążącej orzeczeń prawomocnych i powagi rzeczy osądzonej zostało uregulowane w Rozdziale 3 Działu IV Kodeksu postępowania cywilnego, w art. 363 – 366 KPC. Wykładnia tych przepisów prowadzi do wniosku, że prawomocność należy postrzegać jako właściwość orzeczeń. Uzyskują ją one z chwilą wejścia do obrotu prawnego (co jest jednak przypadkiem wyjątkowym i dotyczy jedynie orzeczeń wobec, których nie przewidziano środków zaskarżenia) albo po wystąpieniu pewnych dodatkowych okoliczności. Jak bowiem stwierdza – wyrażający zasadę ogólną – art. 363 § 1 KPC orzeczenie sądu staje się prawomocne, jeżeli nie przysługuje co do niego środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia. Stronom (uczestnikom postępowania) nie przysługuje zaś środek odwoławczy, bądź inny środek zaskarżenia w następujących przypadkach:

- 1) gdy ze względu na charakter orzeczenia ustawodawca nie przewidział możliwości jego wzruszenia za pomocą jakichkolwiek środków zaskarżenia;
- 2) gdy strony wyczerpały możliwość skorzystania ze środków odwoławczych bądź innych środków zaskarżenia;
- 3) gdy strony w terminie przewidzianym w ustawie nie wniosły odpowiedniego środka odwoławczego (innego środka zaskarżenia).

Prawomocność polega zatem na wyłączeniu możliwości prowadzenia dalszego postępowania w sprawie, oznaczając definitywne zakończenie fazy sądowej postępowania cywilnego *sensu largo*. Zasadniczo otwiera ona możliwość przejścia do fazy

⁷ K Weitz, [w:] System Prawa Procesowego [red.:] J. Gudowski, s. 1252.

postępowania egzekucyjnego i wykonania zapadłego orzeczenia. Jak bowiem podnosi K. Piasecki „**Prawomocność (...) jest założeniem mocy wiążącej orzeczenia** sprowadzającej się do tego, że nikt nie może negować faktu wydania i treści orzeczenia (art. 365 KPC) oraz powagi rzeczy osądzonej (art. 366 KPC), wyrażającej się w mocy stanowiącej przedmiot (atrybut) wszystkich skutków materialno prawnych i procesowych prawomocnego osądzenia sprawy w procesie cywilnym”⁸. Swoistość mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia wyraża się w tym, że obejmuje ona nie tylko strony albo uczestników postępowania, czy też innych uczestników obrotu cywilnoprawnego, ale także sądy i inne organy państwowe, które w zakresie swych kompetencji muszą brać pod uwagę fakt istnienia i treść prawomocnego orzeczenia sądu⁹. Tym samym dopiero wyłączenie możliwości wzruszenia orzeczenia pozwala na jego wykonanie bez obaw, że wywołane w toku egzekucji skutki faktyczne i prawne będą mogły być uznane za nieprawidłowe, a zatem wiążące się z koniecznością ich odwrócenia, co niekiedy może być niewykonalne.

Prawomocność orzeczeń sądów cywilnych jest wartością o zasadniczym znaczeniu w ujęciu procesowym, ale również w sferze stosunków materialnoprawnych. Jak już wyżej wskazano – w płaszczyźnie procesowej służy ona efektywnemu i trwałemu zakończeniu postępowania sądowego. Nadaje orzeczeniom szczególny walor powodujący, że muszą być one respektowane przez innych uczestników obrotu. Ponadto zabezpiecza przed występowaniem sytuacji, gdy skutki wykonanego orzeczenia należałoby odwrócić ze względu na zmianę rozstrzygnięcia już wyegzekwowanego.

Na uwzględnienie zasługuje także materialnoprawny aspekt prawomocności orzeczeń, powiązany ściśle z pewnością obrotu cywilnoprawnego, w tym zwłaszcza obrotu gospodarczego. **Prawomocność eliminuje bowiem stan niepewności co do treści stosunków prawnych.** Dopiero rozstrzygnięcie prawomocne tworzy sytuację powagi rzeczy osądzonej i definitywnie kończy spór między stronami, wskazując zgodny z prawem kształt relacji cywilnoprawnych. Brak zaś pewności co do treści praw poszczególnych podmiotów znacząco utrudnia obrót między nimi. Powoduje, że podejmowane decyzje mogą być w ostatecznym rozrachunku błędne ze względu na zmianę istotnych okoliczności prawnych ustalonych w wyroku, który nie korzysta z waloru prawomocności.

Konkludując, skoro instytucja prawomocności służy zapewnieniu efektywności postępowania oraz ochronie bezpieczeństwa obrotu cywilnoprawnego, zatem te same

⁸ K. Piasecki [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1 – 366, [red.:] A. Marciniak, K. Piasecki, t. 1, Warszawa 2014, s. 1244, Nb. 1.

⁹ K. Piasecki [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1 – 366, [red.:] A. Marciniak, K. Piasecki, t. 1, Warszawa 2014, s. 1248, Nb. 11.

wartości realizowane są pośrednio przez wprowadzenie w art. 408 KPC terminu na wniesienie skargi o wznowienie postępowania. **Poddany kontroli przepis stanowi bowiem swoistą gwarancję zasady prawomocności orzeczeń w postępowaniu wznowieniowym.** Możliwość wznowienia postępowania prawomocnie zakończonego i wzruszenia zapadłego w nim wyroku uderza bowiem w pewność i bezpieczeństwo obrotu. Z tego też względu ustawodawca zdecydował się limitować terminem możliwość podważania prawomocnych wyroków, wychodząc ze słusznego założenia, że w miarę upływu czasu skutki wykonanego orzeczenia stają się coraz trudniejsze do odwrócenia m.in. ze względu na ilość odwołujących się do nich kolejnych czynności prawnych. **W ujęciu procesowym art. 408 KPC rozpatrywać więc należy jako element gwarancyjny zasady prawomocności orzeczeń, a pośrednio efektywności postępowań cywilnych i bezpieczeństwa obrotu cywilnoprawnego.**

5. Wartości chronione przez art. 408 KPC w ujęciu konstytucyjnym.

Zdaniem Rady Ministrów ocena konstytucyjności art. 408 KPC, jako przepisu limitującego terminem możliwość wszczęcia postępowania wznowieniowego, została dokonana przez Rzecznika Praw Obywatelskich ze szczególnym wyeksponowaniem perspektywy tej strony procesu cywilnego, której interes wyraża się we wznowieniu postępowania, ponieważ dzięki temu uzyska ona odmienne, korzystne dla siebie orzeczenie. W takim ujęciu poddany kontroli przepis eksponowany jest jako naruszający – nadmiernie ograniczający, a w niektórych przypadkach wręcz czyniący bezskutecznym – konstytucyjne prawo podmiotowe jednostki do wznowienia postępowania po uznaniu przez Trybunał Konstytucyjny za niekonstytucyjne przepisów stanowiących podstawę orzeczenia. **Tymczasem dla sprawiedliwego osądu potrzebne jest spojrzenie również z punktu widzenia strony postępowania, która na mocy prawomocnego orzeczenia uzyskała określone korzyści (np. nabyła prawo) albo ukształtowała w oparciu o nie swoje stosunki prawne i faktyczne,** podejmując konkretne decyzje, składając oświadczenia i zaciągając zobowiązania z uwzględnieniem treści prawomocnego wyroku i jednocześnie czyniąc to w dobrej wierze, wynikającej z domniemania konstytucyjności przepisów i założenia trwałości orzeczeń sądowych. Istotne jest również uwzględnienie sytuacji osób trzecich, które nie brały udziału w postępowaniu sądowym, a nawet mogły nie mieć świadomości zaistnienia takiego postępowania, a mimo to zapadłe orzeczenie wywiera wpływ na sferę ich praw i obowiązków. Dopiero tak szerokie spojrzenie powoduje, że ocena konstytucyjności ma kompletny wymiar i pozwala w sposób rzetelny zważyć przeciwstawne sobie wartości.

Jak wykazano w poprzednim punkcie niniejszego stanowiska art. 408 KPC realizuje funkcję gwarancyjną w stosunku do kluczowych wartości, zasad i założeń postępowania cywilnego. Chronione przezeń elementy procesu cywilnego mogą i powinny być rozpatrywane również w świetle zasad konstytucyjnych, w których znajdują one swoje źródło i których realizacji służą. **Z tego też względu Rada Ministrów dostrzega konieczność pogłębionej analizy art. 408 KPC w kontekście zasad i wartości konstytucyjnych, które są przezeń zabezpieczane.**

Wymaga podkreślenia, że **prawo do wznowienia postępowania** w wyniku stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny hierarchicznej niezgodności normy prawnej stanowiącej podstawę rozstrzygnięcia sądowego, **nie ma charakteru absolutnego**¹⁰. Tym samym **może być ono ważone z innymi prawami i wartościami konstytucyjnymi, a co się z tym wiąże, podlega ograniczeniom ze względu na inne chronione przez ustawę zasadniczą wartości.** Jak bowiem stwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 28 listopada 2006 r. granice tego prawa podmiotowego „*wyznacza nie tylko przepis je kreujący (art. 190 ust. 4 Konstytucji), ale także inne zasady i wartości rangi konstytucyjnej, w szczególności wskazane w art. 31 ust. 3 Konstytucji*”¹¹. W kontekście przywołanego orzeczenia zasadne i konieczne jest, po pierwsze ustalenie tych konstytucyjnie gwarantowanych praw i wartości, które znajdują swoje oparcie lub odzwierciedlenie w ograniczeniu czasowym możliwości wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania cywilnego, a po drugie – dokonanie ważenia wartości chronionych przez art. 408 KPC z prawem do żądania wznowienia postępowania wynikającym z art. 190 ust. 4 Konstytucji w celu przesądzenia, czy ograniczenia tego prawa nie mają charakteru nieproporcjonalnego.

Rada Ministrów uważa, że ograniczenie stosunkowo krótkim, lecz jednocześnie rozsądnym terminem prawa uczestnika postępowania do wznowienia tego postępowania i wzruszenia prawomocnego wyroku, służy ochronie następujących praw i wartości konstytucyjnych:

- a) **prawa do sądu** – odczytywanego w aspekcie prawa **do uzyskania wiążącego wyroku sądowego;**
- b) **zaufania do państwa;**
- c) **bezpieczeństwa prawnego.**

¹⁰ Wyrok TK z dnia 28 listopada 2006 r., SK 19/05, OTK-A 2006/10/154.

¹¹ Wyrok TK z dnia 28 listopada 2006 r., SK 19/05, OTK-A 2006/10/154.

Poniżej Rada Ministrów przedstawia, w jaki sposób i w jakim zakresie przywołane prawa i wartości konstytucyjne znajdują ochronę w przewidzianym przez art. 408 KPC ograniczeniu terminem prawa do wznowienia postępowania cywilnego.

5.1. Prawo do sądu – prawo do uzyskania wiążącego wyroku.

Wywodzone z art. 45 ust. 1 Konstytucji prawo do sądu ma charakter wielowymiarowy. Obejmuje bowiem szereg praw elementarnych gwarantujących jednostce ochronę jej wolności oraz praw osobistych i obywatelskich. Na konstytucyjne prawo do sądu składają się więc nie tylko prawo dostępu do sądu i prawo do właściwej procedury, lecz **także prawo do uzyskania wiążącego wyroku sądowego**¹². Nie chodzi w tym wypadku o jakikolwiek wyrok. Aby prawo do sądu nie miało charakteru jedynie fasadowego musi to być wyrok ostateczny i niewzruszalny, gdyż tylko taki może być efektywnie i bez ryzyka wykonany oraz zapewnia jednostce trwałą ochronę. Z ujmowanego w ten sposób prawa do sądu wynika, że ustawodawca obowiązany jest tak ukształtować wymiar sprawiedliwości i stosowane przezeń procedury, aby **zapewnić jednostkom definitywne rozpatrzenie ich spraw, to jest takie, które ma charakter ostateczny, a przez to tworzy pewność w zakresie stosunków poddanych rozstrzygnięciu sądowemu**. Jednostka ma prawo oczekiwać, że w wyniku uruchomienia procedury sądowej przedstawiony przez nią do rozstrzygnięcia spór lub inne zagadnienie prawne, po wyczerpaniu drogi instancyjnej, zostaną przesądzone w sposób jednoznaczny i niepodlegający jakimkolwiek zmianom, a więc trwałe. W razie braku takich gwarancji dochodzenie prawa przed wymiarem sprawiedliwości byłoby nieskuteczne i obciążone ogromnym ryzykiem ciągłej zmienności rozstrzygnięć.

Wychodząc od wskazanego aspektu prawa do sądu ustawodawca tak kształtuje procedury służące ochronie praw i wolności w demokratycznym państwie prawnym, aby postępowania sądowe prowadziły ostatecznie – po wyczerpaniu właściwych dla nich etapów – do rozstrzygnięć definitywnych. W tym kontekście zauważyć należy, że art. 45 ust. 1

¹² Wyrok TK z dnia 9 czerwca 1998 r., K 28/97, OTK 1998/4/50; wyrok TK z dnia 10 lipca 2000 r., SK 12/99, OTK 2000/5/143; wyrok TK z dnia 2 kwietnia 2001 r., SK 10/00, OTK 2001/3/52; wyrok TK z dnia 12 marca 2002 r., P 9/01, OTK 1999, nr 3, poz. 36; wyrok TK z dnia 16 marca 1999 r., SK 19/98, OTK 1999, nr 3, poz. 36; wyrok TK z dnia 26 lutego 2008 r., SK 89/06, OTK-A 2008/1/7; J. Oniszczyk, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego na początku XXI w., Kraków 2004, s. 723; B. Przybyszewska-Szter, Wolności i prawa osobiste [w:] Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, [red.:] M. Chmaj, Warszawa 2008, s. 106; D. Dudek Zasady ustrojowe III Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2009, s. 109; M. Kłopotcka, Prawo do sądu w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Acta Universitatis Wratislaviensis „Prawo” Tom LXXVI, 2007, s. 66; M. Wyrzykowski, Zasada demokratycznego państwa prawnego [w:] Zasady podstawowe polskiej Konstytucji, [red.:] W. Sokolewicz, Warszawa 1998, s. 82–83; A. Góra-Błaszczkowska, „Rzetelne postępowanie przed sądem” według Trybunału Konstytucyjnego (na podstawie wybranych orzeczeń), [w:] Ius et remedium. Księga jubileuszowa prof. Mieczysława Sawczuka, pod red. A. Jakubeckiego, J. A. Strzępki, Warszawa 2010, s. 171.

Konstytucji mówi o „wiązącym” wyroku sądowym. Nie posługuje się pojęciem prawomocności, które jest typowe dla procedury cywilnej, a utrwaliło się w systemie prawnym na długo przed wejściem w życie Konstytucji z 1997 r. Już z tego faktu należy wywodzić, że zakres znaczeniowy pojęć „wyrok wiążący” i „wyrok prawomocny” jest odmienny. Określenie „wiązący” ma bowiem szerszy zakres znaczeniowy niż „prawomocny”. Obejmuje bowiem wszystkie procedury i oznacza rzeczywistość, a nie tylko formalną definitywność (niezmiennność) orzeczenia. Tak szerokie rozumienie pojęcia „wiązący” służy zapewnieniu efektywności prawa do sądu oraz jest zgodne z formułowaną przez Trybunał tezą, iż „*prawo do wymiaru sprawiedliwości przez sąd zajmuje tak ważne miejsce, że jakakolwiek wykładnia ścieśniająca art. 1 Konstytucji [obecnie art. 45 Konstytucji]¹³ w tym zakresie nie odpowiadałaby ani celowi, ani charakterowi ustroju RP*”¹⁴.

Na gruncie obowiązującej procedury cywilnej orzeczenie prawomocne może zostać zmienione. Jak już wspomniano, efekt taki można osiągnąć za pomocą instytucji wznowienia postępowania. Tym samym dochodzi do przełamania prawomocności, której ustawodawca zwykły nie nadał absolutnego charakteru. Tak ukształtowana prawomocność oraz nielimitowana czasowo możliwość wznowiania postępowań i wzruszania prawomocnych orzeczeń oznaczają więc ograniczenie prawa jednostki do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia. Jeżeli bowiem przyjąć, że nie istniałby termin na wniesienie skargi o wznowienie postępowania, zmiana prawomocnego orzeczenia byłaby możliwa również po upływie dziesiątków lat od jego uprawomocnienia się. Nawet przechodząc przez obydwie instancje i kontrolę kasacyjną strona postępowania nie miałaby pewności, czy postępowanie takie jest już definitywnie zakończone, bowiem po wystąpieniu okoliczności to umożliwiających przeciwnik procesowy mógłby doprowadzić do wznowienia postępowania i wzruszenia orzeczenia. W takim przypadku prawomocne wyroki miałyby charakter jedynie względnie trwałe.

Artykuł 408 KPC ograniczając terminem prawo do wznowienia postępowania – także w przypadku stwierdzenia niekonstytucyjności przepisów przez Trybunał Konstytucyjny – stoi na straży prawa do sądu, a konkretnie prawa jednostki do uzyskania ostatecznego wyroku. Tworzy gwarancję trwałości i niezmienności orzeczeń. Brak terminu, w którym możliwe jest wznowienie postępowania byłby równoznaczny z niemożnością uzyskania przez strony wiążącego – rzeczywiście definitywnego – orzeczenia. Natomiast termin nazbyt długi *de facto* odwlekałby w czasie zakończenie postępowania,

¹³ Przepis własny.

¹⁴ Orzeczenie TK z dnia 7 stycznia 1992 r., K 8/91, OTK 1992/1/5.

tworząc tym samym swoistą sytuację przewlekłości postępowania i godzącą w prawo jednostki do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki.

5.2. Zasada zaufania do państwa.

Przed przystąpieniem do merytorycznej analizy funkcji jakie spełnia art. 408 KPC w świetle zasady zaufania do państwa, należy przypomnieć, że w dotychczasowym orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny wskazywał, iż „zasadę demokratycznego państwa prawnego, a zwłaszcza **zasadę zaufania, należy uwzględnić, rekonstruując wzorzec sprawiedliwego (rzetelnego) postępowania sądowego. Konstytucyjne prawo do sądu oraz zasada państwa prawnego pozostają ze sobą w związku**”¹⁵.

Wyroki cywilne wydawane są przez organy władzy państwowej sprawujące wymiar sprawiedliwości (sądy), a podstawę tych orzeczeń stanowią przepisy prawa, tworzone przez organy władzy ustawodawczej. Z tego też względu zasada zaufania obywateli do państwa powinna być rozpatrywana w kontekście art. 408 KPC w dwóch płaszczyznach – po pierwsze zaufania do rozstrzygnięć sądowych, a po drugie zaufania do prawa stanowionego przez państwo i będącego podstawą rozstrzygnięć sądowych.

Dochodząc swoich praw na drodze sądowej jednostka może zasadnie oczekiwać, że jej sprawa zostanie rozpoznana w sposób profesjonalny, a wydane orzeczenie formalnie (procesowo) prawomocne nie będzie podlegać zmianom w przyszłości. Podstawowe instytucje procedury cywilnej, jak również dwuinstancyjny model procesu powinny stanowić wystarczający mechanizm kontroli wydawanych rozstrzygnięć, gwarantując prawidłowość wyrokowania. Dotyczy to również kwestii konstytucyjności formalnych i materialnych podstaw orzekania. Jeżeli bowiem sąd stosując prawo poweźmie wątpliwości co do jego zgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub ustawą może i powinien skorzystać z konstytucyjnego prawa do skierowania pytania prawnego do Trybunału Konstytucyjnego tak, aby rozwiązać wątpliwości dotyczące przepisów, które mają stanowić podstawę rozstrzygnięcia. Biorąc pod uwagę liczne gwarancje procesowe i możliwość występowania sądów z pytaniami prawnymi do Trybunału Konstytucyjnego, **strona postępowania ma podstawy przyjmować, że skoro sprawa zakończona została prawomocnym wyrokiem wydanym przez niezawisły i profesjonalny sąd, orzeczenie to ma walor rozstrzygnięcia prawidłowego formalnie i materialnie, a co z tego wynika – trwałego.** Na podstawie takiego założenia może opierać swoje dalsze decyzje, w tym dotyczące rozporządzania prawem potwierdzonym lub przyznanym w prawomocnym

¹⁵ Wyrok TK z dnia 26 lutego 2008 r., SK 89/06, OTK-A 2008/1/7.

wyroku. Ponieważ przysądzenie określonych praw oraz ustalenie sytuacji prawnej wyrokiem sądowym następuje „w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej”, a więc ma walor rozstrzygnięcia oficjalnego, wydanego przez właściwe władze państwowe, zasadne wydaje się porównanie praw przyznanych lub potwierdzonych wyrokiem prawomocnym do praw nabytych, które swoją ochronę wywodzą z przepisów prawa.

W przypadku wznowienia postępowania, którego podstawę stanowi niezgodność zastosowanego przez sąd przepisu z Konstytucją lub innym właściwym wzorcem kontroli, przyczyna prowadząca do wzruszenia prawomocnego wyroku nie obciąża strony postępowania cywilnego i nie jest przez nią w żaden sposób zawiniona. Można się jej natomiast dopatrywać po stronie ustawodawcy, który stworzył i uchwalił przepisy niezgodne z ustawą zasadniczą lub innymi aktami normatywnymi. Co więcej, domniemanie konstytucyjności norm prawnych pozwala stronie postępowania zakładać, że przepisy, na podstawie których dochodzi swoich racji, bądź odpiera roszczenia strony przeciwnej, jak również przepisy, na podstawie których wyrokował sąd są zgodne z Konstytucją. Uchylenie tych przepisów, a w konsekwencji – po przeprowadzeniu postępowania wznowieniowego – również wyroku sądowego wydanego na ich podstawie podważa zaufanie do jakości i konstytucyjności stanowionego prawa. Jak bowiem wynika z uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 listopada 1997 r. *„Tak bowiem, jak nie może podlegać ochronie zaufanie do przepisów w sposób oczywisty niegodziwych, wykluczających słuszny charakter nabytych praw, tak również ochronie konstytucyjnej podlegać musi zaufanie obywateli nie tylko do litery prawa ale przede wszystkim do sposobu jego interpretacji przyjmowanej w praktyce stosowania prawa przez organy państwa, zwłaszcza, gdy praktyka jest jednolita i trwała w określonym okresie czasu, zaś przepisy na gruncie których owa praktyka została ukształtowana nie pozwalają na przyjęcie jej oczywistej bezzasadności. Określając treść konstytucyjnej zasady ochrony zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa nie może ignorować podstawowego faktu, iż w świadomości społecznej treść prawa rozpoznawana jest przede wszystkim ze sposobu jego interpretacji w praktyce stosowania prawa przez organy państwowe”*¹⁶.

Nie można wykluczyć, że mimo najlepszych starań ustawodawcy i zachowania najlepszych standardów na etapie tworzenia prawa, do systemu prawnego zostaną wprowadzone przepisy, które nie przejdą testu konstytucyjności. Konieczne staje się wówczas ich usunięcie z systemu prawnego. Jednak **derogacja norm prawnych z powodu ich**

¹⁶ Wyrok TK z dnia 27 listopada 1997 r., U 11/97, OTK 1997/5-6/67.

niekonstytucyjności przeprowadzona po wielu latach od ich uchwalenia, a więc w sytuacji, gdy od dawna stosowane są one w obrocie prawnym i stanowią podstawę wielu złożonych relacji prawnych, co do zasady nie powinna pociągać za sobą konsekwencji w postaci wznowień postępowań cywilnych – realizacji tego właśnie celu służy art. 408 KPC.

Instytucja wznowienia postępowania, jako działająca przeciwko istocie prawomocności orzeczeń, w ocenie Rady Ministrów **może podważać zaufanie jednostek, które uzyskały korzystne rozstrzygnięcie, do organów władzy sądowniczej (a więc szerzej i do państwa), a także do stanowionego przez nie prawa, które mimo domniemania konstytucyjności okazuje się niezgodne z ustawą zasadniczą, a konsekwencje tego dotyczą stronę postępowania, która nie miała żadnego wpływu na taką sytuację.** Z tego też względu przepis limitujący określonym terminem możliwość wzruszania orzeczeń prawomocnych powinien być rozpatrywany w kategoriach regulacji chroniącej zaufanie jednostki do państwa i stanowionego przez nie prawa.

5.3. Zasada bezpieczeństwa prawnego.

Trwała niewzruszalność orzeczeń tworzy gwarancję bezpieczeństwa prawnego dla stron sporu sądowego, ponieważ stanowi wiążącą ocenę ich sytuacji prawnej. Prawomocne orzeczenie eliminuje wątpliwości, jakie mogą powstać w tym zakresie. Dzięki niemu strona sporu uzyskuje oficjalne potwierdzenie przysługujących jej praw lub obciążających ją obowiązków. Pewne i niezmiennie rozstrzygnięcie takiego sporu pozwala jednostce uczestniczyć w obrocie prawnym bez ryzyka wynikającego z niepewności co do jej sytuacji prawnej.

Zasada bezpieczeństwa prawnego realizuje się w przypadku art. 408 KPC na dwa sposoby. Po pierwsze poprzez „ustabilizowanie” treści prawomocnego orzeczenia, które po upływie pięciu lat zasadniczo nie może zostać wzruszone w wyniku wznowienia postępowania. **Bezpieczeństwo prawne jednostki wynika w tym przypadku z trwałości oceny stosunków prawnych zawartej w prawomocnym wyroku.** To zaś wiąże się z drugim elementem realizacji zasady bezpieczeństwa, a mianowicie **wzmocnieniem pewności obrotu cywilnoprawnego.** Eliminacja z obrotu prawomocnego orzeczenia w wyniku wznowienia postępowania częstokroć bowiem oznacza konieczność odwrócenia jego bezpośrednich i pośrednich skutków. Tymczasem w niektórych przypadkach może to być znacząco utrudnione lub nawet niemożliwe. Natomiast w każdym przypadku okoliczność taka podważa zaufanie uczestników obrotu do prawomocnych rozstrzygnięć sądowych i powoduje, że

z niektórymi transakcjami wiąże się zwiększone ryzyko co do trwałości ich skutków. Ze wskazanych wyżej względów realizacja zasady bezpieczeństwa prawnego przemawia za tym, aby **limitować możliwość wszczęcia postępowania wznowieniowego stosując instytucję terminu prekluzyjnego na wniesienie skargi o wznowienie postępowania.**

6. Artykuł 408 KPC w świetle testu proporcjonalności.

Norma prawa wywodzona z art. 408 KPC w kontekście wznowienia postępowania na skutek uznania za niezgodne z Konstytucją lub innymi adekwatnymi wzorcami przepisów stanowiących podstawę orzekania z jednej strony służy realizacji i ochronie takich wartości jak prawo do uzyskania wiążącego wyroku, zaufanie do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz zasada bezpieczeństwa prawnego, z drugiej jednak strony ogranicza wynikające z art. 190 ust. 4 Konstytucji prawo podmiotowe jednostki do wznowienia postępowania na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego uchylającego określone przepisy, a tym samym – jak podnosi Rzecznik Praw Obywatelskich, stanowi ograniczenie prawa do sądu – w tym przypadku w zakresie wymogu sprawiedliwie ukształtowanych procedur wnoszenia środków zaskarżenia. Dla oceny konstytucyjności art. 408 KPC konieczne jest więc ważenie przywołanych wartości i zasad konstytucyjnych w procedurze testu proporcjonalności. Inaczej rzecz ujmując zasadne wydaje się zbadanie, czy naruszenie prawa podmiotowego wynikającego z art. 190 ust. 4 Konstytucji oraz prawa do sądu jest proporcjonalne i w jakim zakresie. Brak takiej proporcjonalności będzie oznaczał niezgodność z Konstytucją przepisu ograniczającego konstytucyjne prawo jednostki.

Przechodząc do przeprowadzenia przedmiotowego testu, po szczegółowym omówieniu funkcji, jakie w systemie prawa procesowego spełnia art. 408 KPC, a także wskazaniu wartości konstytucyjnych, które realizuje, należy odnieść się pokrótce do istoty art. 190 ust. 4 Konstytucji. Zakres wynikającego z niego konstytucyjnego prawa podmiotowego jednostki oraz jego istotę w systemie prawnym szczegółowo wyłożył Rzecznik Praw Obywatelskich we wniosku z dnia 10 listopada 2015 r. Tytułem uzupełnienia warto wskazać, że zgodnie z zapatrywaniem Trybunału Konstytucyjnego wyrażonym w wyroku z dnia 28 listopada 2006 r. *„Celem art. 190 ust. 4 Konstytucji jest usunięcie skutków obowiązywania niekonstytucyjnego przepisu. Chodzi tu o skutki wywołane jego zastosowaniem jako podstawy prawomocnego orzeczenia sądowego, ostatecznej decyzji lub innego rozstrzygnięcia. Innymi słowy - celem art. 190 ust. 4 Konstytucji jest wyeliminowanie z obrotu prawnego opartych na niekonstytucyjnym przepisie rozstrzygnięć kończących konkretną sprawę. Należy przy tym zaznaczyć, że zastosowanie art. 190 ust. 4 - inaczej niż*

art. 79 Konstytucji - nie zakłada uprzedniego wyczerpania toku instancyjnego. Istotne jest, że art. 190 ust. 4 Konstytucji nie przewiduje automatycznego wyeliminowania takich rozstrzygnięć (i ich skutków), a stwarza tylko **możliwość** ponownego rozpatrzenia danej sprawy na podstawie zmienionego stanu prawnego, ukształtowanego w następstwie orzeczenia Trybunału o niezgodności aktu normatywnego z przepisem mającym wyższą rangę w hierarchicznie zbudowanym systemie prawnym¹⁷. Prawo do żądania wznowienia postępowania wynikające z art. 190 ust. 4 Konstytucji nie ma jednak charakteru absolutnego, wobec czego może być przedmiotem ważenia z innymi prawami konstytucyjnymi i oceny w ramach testu proporcjonalności.

Przeprowadzenie testu proporcjonalności wymaga kolejno oceny przydatności, niezbędności oraz proporcjonalności *sensu stricto*¹⁸ art. 408 KPC w zakresie wskazanym we wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich w kontekście naruszenia przez ten przepis prawa do wznowienia postępowania wynikającego z art. 190 ust. 4 Konstytucji oraz prawa do sądu wywodzonego z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji.

Jak zauważył Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 25 lipca 2013 r. „Zgodnie z wymogiem **przydatności** prawodawca może ustanowić jedynie takie ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności, które są uzasadnione racjonalną potrzebą ingerencji w danym stanie prawnym i faktycznym oraz służą bezpośrednio realizacji konstytucyjnie uzasadnionego celu. Cel ten musi realizować zasady konstytucyjne¹⁹. Jak natomiast wykazano w punkcie 5 niniejszego stanowiska dotyczącym wartości chronionych przez art. 408 KPC w ujęciu konstytucyjnym **poddany kontroli przepis znajduje aksjologiczne uzasadnienie w zapewnieniu prawa do uzyskania trwałego wyroku (art. 45 ust. 1 Konstytucji), zasadzie zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa (art. 2 Konstytucji) oraz zasadzie bezpieczeństwa prawnego (art. 2 Konstytucji)**. Służy ponadto **wzmocnieniu stabilności prawomocnych orzeczeń**. Realizuje tym samym istotne cele konstytucyjne. Przydatność art. 408 KPC do ochrony wartości konstytucyjnych potwierdził Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 22 września 2015 r. Trybunał stwierdził wówczas, że „pięcioletni termin prekluzyjny jest rozwiązaniem przydatnym w świetle zakładanych przez prawodawcę celów. Wartością konstytucyjną

¹⁷ Wyrok TK z dnia 28 listopada 2006 r., SK 19/05, OTK-A 2006/10/154; por. również wyrok TK z dnia 7 września 2006 r., SK 60/05, OTK ZU nr 8/A/2006, poz. 101; wyrok TK z dnia 20 lutego 2002 r., K 39/00, OTK ZU nr 1/A/2002, poz. 4 oraz wyrok TK z dnia 11 czerwca 2002 r., SK 5/02, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 41.

¹⁸ Por. wyrok TK z dnia 13 marca 2007 r., K 8/07, OTK ZU nr 3/A/2007, poz. 26; wyrok TK z dnia 23 kwietnia 2008 r., SK 16/07, OTK ZU nr 3/A/2008, poz. 45; wyrok TK z dnia 6 lipca 2011 r., P 12/09, OTK-A 2011/6/51.

¹⁹ Wyrok TK z dnia 25 lipca 2013 r., P 56/11, OTK-A 2013/6/85.

*uzasadniająca przydatność ograniczenia terminem prekluzyjnym skargi o wznowienie postępowania jest ochrona prawomocności orzeczeń sądowych*²⁰.

Kryterium niezbędności w ramach testu proporcjonalności opiera się na założeniu, że prawodawca może ustanowić jedynie takie ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności, które są **niezbędne** w demokratycznym państwie prawa dla ochrony bezpieczeństwa lub porządku publicznego, ochrony środowiska, ochrony zdrowia i moralności publicznej albo ochrony praw i wolności, której to ochrony nie da się *in concreto* osiągnąć bez wprowadzenia ograniczeń praw i wolności²¹. Zdaniem Rady Ministrów wprowadzenie terminu na wznowienie postępowania w przypadku, o którym mowa w art. 401¹ KPC, jest niezbędne dla zapewnienia stabilności prawomocnych orzeczeń, a tym samym ochrony prawa do uzyskania wiążącego wyroku (prawa do sądu). Ponadto bez wprowadzenia przedmiotowego terminu zagrożone byłyby prawa nabyte stron postępowania oraz podmiotów trzecich, które dokonywały późniejszych czynności ze stronami postępowania.

Opisanych wcześniej celów, jakie realizuje art. 408 KPC w zakresie ochrony praw i wartości konstytucyjnych, nie sposób efektywnie osiągnąć za pomocą innych, mniej „dolegliwych” instrumentów prawnych. **Zdaniem Rady Ministrów konstrukcja terminu prekluzyjnego na wniesienie skargi o wznowienie jest środkiem, który w najmniejszym zakresie ogranicza prawo do wznowienia postępowania.** Stanowisko takie – aczkolwiek odnosząc się do innej podstawy wznowienia postępowania – przedstawił również Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 22 września 2015 r. stwierdzając, że „(...) *na gruncie procedury inicjowanej skargą o wznowienie postępowania, ochrony wymienionych praw osób trzecich (...) nie można osiągnąć z zastosowaniem mniej dolegliwych ograniczeń niż wynikające z zaskarżonego przepisu albo bez ich wprowadzania*”²². W rezultacie Trybunał doszedł do wniosku, że ograniczenie prawa do wznowienia postępowania wynikające z art. 408 KPC ma charakter ograniczenia niezbędnego.

Mimo przydatności i niezbędności ograniczenia terminem prawa do wznowienia postępowania w wyniku uznania jego podstaw za niezgodne z Konstytucją, umową międzynarodową lub ustawą, Rada Ministrów wyraża stanowisko, że w przypadkach, gdy nakreślony termin jest zbyt krótki przedmiotowe ograniczenie nie spełnia kryterium proporcjonalności *sensu stricto*. Do konkluzji takiej prowadzą przedstawione niżej argumenty.

²⁰ Wyrok TK z dnia 22 września 2015 r., SK 21/14, Dz.U. z 2015 r. poz. 1527.

²¹ Wyrok TK z dnia 25 lipca 2013 r., P 56/11, OTK-A 2013/6/85.

²² Wyrok TK z dnia 22 września 2015 r., SK 21/14, Dz.U. z 2015 r. poz. 1527.

Po pierwsze, bardzo krótki termin na wznowienie postępowania po uprawomocnieniu się wyroku czyni fikcyjnym prawo jednostki wynikające z art. 190 ust. 4 Konstytucji. Aby jednostka mogła wnieść skargę o wznowienie opartą na podstawie określonej w art. 401¹ KPC, uprzednio Trybunał Konstytucyjny musi wydać wyrok derogujący przepisy stanowiące podstawę zaskarżanego orzeczenia. Tymczasem bieg 5-letniego terminu na złożenie wniosku o wznowienie rozpoczyna się od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, które miałyby następnie zostać wzruszone. Jeżeli w owym 5-letnim terminie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia nie zostanie wniesiony wniosek o wznowienie postępowania, nie będzie to już później możliwe, choćby nawet strona dochowała terminu 3-miesięcznego wynikającego z art. 407 KPC. Oznacza to, że **jeżeli wyrok Trybunału Konstytucyjnego derogujący określone przepisy zostanie wydany dopiero po upływie 5 lat od uprawomocnienia się wyroku, wzruszenie takiego orzeczenia na podstawie art. 401¹ KPC nie będzie w ogóle możliwe**, chyba że zachodzą dodatkowe podstawy wznowieniowe, znoszące 5-letni termin prekluzyjny (strona była pozbawiona możliwości działania lub nie była należycie reprezentowana).

Ze wskazanych wyżej względów Rada Ministrów uważa, że **termin na wznowienie postępowania przewidziany w art. 408 KPC, stosowany dla przypadków, o których mowa w art. 401¹ KPC, powinien uwzględniać czas trwania postępowań przed Trybunałem Konstytucyjnym, zwłaszcza tych najbardziej zawiłych, toczących się szczególnie długo, oraz rozsądny czas niezbędny na dostrzeżenie niekonstytucyjnej normy w systemie prawa i skierowanie przez podmiot uprawniony wniosku inicjującego postępowanie przed Trybunałem**. Chodzi bowiem o to, aby ze względu na upływ stosunkowo krótkiego terminu 5-letniego nie wyłączać stronom prawa do wznowienia postępowania w przypadku, gdy Trybunał Konstytucyjny potrzebuje dłuższego okresu na stwierdzenie niekonstytucyjności normy prawnej. Biorąc pod uwagę przeciętny czas trwania postępowań przed Trybunałem Konstytucyjnym 5-letni termin na wniesienie wniosku o wznowienie postępowania wydaje się być za krótki, powodując w przypadku pewnej grupy spraw istotne ryzyko, że w ich przypadku wznowienie postępowania nie będzie w ogóle możliwe ze względu na upływ terminu. Jest to w istocie rzeczy ryzyko pozbawienia prawa do wznowienia postępowania w okolicznościach, o których mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji. Przypadek ten może też być ujmowany tak jak czyni to Wnioskodawca, w kategoriach naruszenia zasady zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa, ze względu na wykreowanie prawa podmiotowego, które w pewnych przypadkach jest pozbawione faktycznej skuteczności. **Rada Ministrów podziela taki pogląd jedynie w odniesieniu do**

nazbyt krótkiego terminu do żądania wznowienia postępowania. Jeżeli bowiem termin będzie wystarczająco długi opisane zjawisko „pustego prawa podmiotowego” nie wystąpi, a więc nie dojdzie do nadmiernej ingerencji w treść praw konstytucyjnych jednostki. Przedstawione wyżej rozumowanie **przemawia za uznaniem terminu 5-letniego za zbyt krótki, a jako taki nieproporcjonalnie ograniczający konstytucyjne prawa jednostki wynikające z art. 190 ust. 4 Konstytucji, jej prawo do sądu oraz godzący w zaufanie jednostki do państwa i stanowionego przez nie prawa.**

Po drugie Rada Ministrów, dzieląc obawy Rzecznika Praw Obywatelskich w tym zakresie zauważa, że **5-letni termin na wznowienie postępowania w przypadku orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny o hierarchicznej niezgodności norm może w niektórych przypadkach czynić praktycznie nierealnym dochodzenie odszkodowania za szkodę wyrządzoną przez wydanie prawomocnego orzeczenia opartego na niekonstytucyjnej podstawie prawnej.** Zgodnie bowiem z art. 417¹ § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny²³ warunkiem dochodzenia takiego odszkodowania jest – poza stwierdzeniem niezgodności z Konstytucją przepisów stanowiących podstawę orzeczenia – także stwierdzenie we właściwym postępowaniu niezgodności z prawem zapadłego rozstrzygnięcia. W przypadku procedury cywilnej postępowaniem właściwym do stwierdzenia niezgodności z prawem zapadłego rozstrzygnięcia jest postępowanie inicjowane skargą o wznowienie postępowania. Do skutecznego dochodzenia odszkodowania potrzebne są więc dwa judykaty – po pierwsze orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności przepisów z Konstytucją, a po drugie wyrok właściwego sądu cywilnego wydany w wyniku wznowienia postępowania na podstawie art. 401¹ KPC. Jednocześnie zauważyć należy, że roszczenie o naprawienie szkody, zgodnie z art. 442¹ § 1 KC, ulega przedawnieniu z upływem 3 lat od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia, jednakże nie później niż 10 lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę. W rozważanym przypadku zdarzeniem tym jest uprawomocnienie się rozstrzygnięcia wydanego na podstawie przepisu naruszającego Konstytucję. **Istnieje zatem istotna rozbieżność pomiędzy terminem przedawnienia wyznaczającym okres, w którym możliwe jest dochodzenie odszkodowania za szkodę wyrządzoną orzeczeniem opartym na niekonstytucyjnej podstawie prawnej, a terminem prekluzyjnym na wniesienie skargi o wznowienie postępowania.** Obydwa terminy liczy się od dnia uprawomocnienia się wyroku, przy czym pierwszy termin wynosi 10 lat, zaś drugi jest krótszy i wynosi 5 lat.

²³ Dz. U. z 2014 r. poz. 121, z późn. zm.

Trudno wskazać racjonalne uzasadnienie dla takiej rozbieżności między tymi terminami, co sugeruje pewną arbitralność ustawodawcy. Jednak najistotniejsze znaczenie ma to, że **w przypadku, gdy stwierdzenie niekonstytucyjności regulacji prawnej nastąpi po upływie 5 lat od uprawomocnienia się opartego na niej orzeczenia, jednostka – nie mogąc uzyskać potwierdzenia jego niezgodności z prawem – nie uzyska również odszkodowania, nawet jeżeli jej roszczenie o naprawienie szkody nie uległo jeszcze przedawnieniu.** Inaczej rzecz ujmując zbyt krótki termin na wznowienie postępowania na podstawie art. 401¹ KPC może definitywnie zamknąć jednostce drogę do dochodzenia odszkodowania za wydanie orzeczenia na podstawie niekonstytucyjnych przepisów. W przypadku zbyt krótkiego terminu nieproporcjonalność zaznacza się więc również w stosunku do prawa jednostki do uzyskania odszkodowania za bezprawne działania państwa. Wznowienie postępowania oraz odpowiedzialność odszkodowawcza na podstawie art. 417¹ § 2 KC są instytucjami tak blisko ze sobą związanymi, że zasadne wydaje się przyjęcie jednolitego terminu limitującego możliwość zastosowania każdej z nich.

Rada Ministrów wskazuje, że opisane wyżej okoliczności świadczące o braku proporcjonalności dostrzegł i podzielił jako zasadne Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z dnia 21 kwietnia 2015 r., wydanym w sprawie o sygnaturze akt SK 52/12. Co prawda orzeczenie to nie zawiera merytorycznego rozpatrzenia przedstawionych w skardze zarzutów niekonstytucyjności – bowiem Trybunał umorzył postępowanie w całości z przyczyn formalnych – jednak znaczną część uzasadnienia poświęcono właśnie ocenie zgodności z ustawą zasadniczą art. 408 KPC w zakresie, w jakim przewiduje termin 5-letni na wznowienie postępowania w wyniku uznania przepisu stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia za niezgodny z Konstytucją, umową międzynarodową lub ustawą. **Trybunał Konstytucyjny uznał za celowe „zasygnalizowanie ustawodawcy potrzeby rozważenia zmiany treści art. 408 k.p.c. w zakresie, w jakim dotyczy on wznowienia postępowania z powodu stwierdzenia niekonstytucyjności określonej regulacji prawnej, a zatem w zakresie, w jakim regulacja kodeksowa ma realizować gwarancje wynikające z art. 190 ust. 4 ustawy zasadniczej”²⁴.** Jak wynika z argumentacji Trybunału zmiana ta miałaby polegać na ustaleniu optymalnie długiego terminu na wniesienie skargi o wznowienie postępowania cywilnego, liczonego od dnia uprawomocnienia się zapadłego rozstrzygnięcia, który to termin nie kolidowałby z innymi zasadami i wartościami wskazywanymi przez ustawę zasadniczą. Wykluczono natomiast całkowite zniesienie tego terminu i możliwość

²⁴ Postanowienie TK z dnia 21 kwietnia 2015 r., SK 52/12, OTK-A 2015/4/53.

wznawiania postępowań w każdym czasie, nawet po wielu latach. Jak podkreślono w uzasadnieniu postanowienia „*Trudno zatem byłoby opowiedzieć się za dopuszczalnością wznawiania postępowań sądowych po upływie wielu lat od ich zakończenia, gdyż prowadziłoby to do radykalnego podważenia wartości, jakimi są stabilność sytuacji prawnej podmiotów prawa czy stabilność prawomocnych orzeczeń*”²⁵. Tymczasem prawo żądania wznowienia postępowania, ustanowione w art. 190 ust. 4 Konstytucji, nie ma charakteru absolutnego, a w konsekwencji uzasadnione jest uwzględnienie innych zasad i wartości konstytucyjnych, w szczególności wskazanych w jej art. 31 ust. 3, które mogłyby usprawiedliwiać albo wręcz obligować do wprowadzenia pewnych ograniczeń czasowych w korzystaniu prawa żądania wznowienia postępowania.

Problemem proporcjonalności ograniczenia prawa do żądania wznowienia postępowania wynikającego z art. 408 KPC zajmował się Trybunał Konstytucyjny – choć w innym zakresie – w wyroku z dnia 22 września 2015 r., wydanym w sprawie o sygn. akt SK 21/14. W przedmiotowej sprawie poddano kontroli przypadek limitowania terminem możliwości wystąpienia o wznowienie postępowania z powodu nieważności wynikającej z naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, o którym ostatecznie orzekł Europejski Trybunał Praw Człowieka. W uzasadnieniu przywołanego orzeczenia Trybunał Konstytucyjny przedstawił bardzo szczegółowo wyniki przeprowadzonego testu proporcjonalności ograniczeń prawa żądania wznowienia postępowania wynikających z art. 408 KPC. Stwierdził, że ograniczenia te wyczerpują kryteria przydatności i niezbędności. Nie spełniają zaś kryterium proporcjonalności *sensu stricto*, będąc ograniczeniami nadmiernymi. Argumentacja w tym zakresie uwzględnia specyfikę rozpatrywanej przez Trybunał sprawy, jednak odwołuje się również do przedstawionego wyżej argumentu zamknięcia drogi do dochodzenia odszkodowania za szkodę wywołaną prawomocnym orzeczeniem sądu cywilnego. Ostatecznie Trybunał stwierdził, że „*W warunkach niniejszej sprawy o niekonstytucyjności przesądziło naruszenie wymogu proporcjonalności sensu stricto ograniczenia konstytucyjnego prawa podmiotowego. Niniejszy wyrok nie podważa przydatności i niezbędności pięcioletniego terminu wniesienia skargi o wznowienie postępowania cywilnego. Trybunał Konstytucyjny stwierdził jedynie, że w wypadku, o którym mowa w sentencji niniejszego wyroku, pięcioletni ustawowy termin prekluzyjny stanowi rozwiązanie nadmiernie obciążające adresata wyroku ETPC*”²⁶.

²⁵ Postanowienie TK z dnia 21 kwietnia 2015 r., SK 52/12, OTK-A 2015/4/53.

²⁶ Wyrok z dnia 22 września 2015 r., SK 21/14, Dz.U. z 2015 r. poz. 1527.

Rada Ministrów pragnie także wskazać na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 października 2009 r., wydany w sprawie o sygn. akt SK 6/09, w którym Trybunał Konstytucyjny stwierdził niezgodność art. 479²² KPC z art. 190 ust. 4 w związku z art. 2, art. 32 ust. 1, art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji. Zakwestionowany wówczas – w zaskarżonym zakresie – przepis Kodeksu postępowania cywilnego przewidywał dwuletni termin na żądanie wznowienia postępowania w sprawach gospodarczych. Trybunał uznał, że nie zapewnia on efektywnej implementacji art. 190 ust. 4 Konstytucji na poziomie ustawowym. W uzasadnieniu wyroku sąd konstytucyjny nie przeprowadził co prawda testu proporcjonalności, jednak wywodził, że poddany kontroli przepis „*pozbawia (...) stronę postępowania sądowego w sprawie gospodarczej przyznanego z mocy art. 190 ust. 4 Konstytucji prawa do żądania przywrócenia konstytucyjności w następstwie stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny niekonstytucyjności podstawy prawnej prawomocnego orzeczenia. Potrzeba stabilizacji obrotu gospodarczego, która legła u podstaw wprowadzenia krótkiego, bo dwuletniego terminu wznowienia postępowania w sprawach gospodarczych, nie może bowiem niweczyć prawa wyrażonego w art. 190 ust. 4 Konstytucji*”²⁷. Wyrok Trybunału, jakkolwiek dotyczył innego przedmiotu kontroli niż art. 408 KPC, zawiera jednak istotne uwagi dotyczące długości terminu na żądanie wznowienia postępowania, które przez analogię mogą być zastosowane w przedmiotowej sprawie, potwierdzając stanowisko prezentowane przez Radę Ministrów.

7. Konkluzje.

Rada Ministrów w wyniku przeprowadzonej analizy zaskarżonego przepisu art. 408 KPC prezentuje stanowisko, że **fakt zakreślenia przez ustawodawcę terminu na wniesienie skargi o wznowienie postępowania sam w sobie nie ogranicza bezzasadnie, czy też nie czyni faktycznie bezskutecznym prawa jednostki do żądania wznowienia postępowania w przypadku stwierdzenia niekonstytucyjności normy prawnej**. Limitowanie terminem uprawnienia do wznowienia postępowania, a tym samym wzruszenia prawomocnego orzeczenia, służy bowiem ochronie praw nabytych innych uczestników prawomocnie zakończonego postępowania, przysługującego im prawa do uzyskania wiążącego wyroku oraz wartości konstytucyjnych kluczowych w ustroju demokratycznego państwa prawnego takich, jak ochrona prawomocności orzeczeń, zaufanie do państwa oraz bezpieczeństwo obrotu prawnego. Wskazane ograniczenie jest więc obiektywnie uzasadnione i adekwatne do celu, który spełnia. Brak jakiegokolwiek terminu na żądanie wznowienia postępowania w wyniku

²⁷ Wyrok TK z dnia 20 września 2009 r., SK 6/09, OTK-A 2009/9/137.

stwierdzenia niekonstytucyjności przepisów w przypadku, gdy nie przemawiają za tym żadne szczególne względy, w tym zwłaszcza godne ochrony prawa jednostki, będzie prowadził do nadmiernej ingerencji w prawa strony, której sytuacja prawna została ukształtowana lub potwierdzona wzruszającym orzeczeniem. Wobec tego – w ocenie Rady Ministrów – sama instytucja terminu jest zgodna z wzorcami kontroli konstytucyjnej przedstawionymi przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Służy bowiem adekwatnej ochronie istotnych wartości konstytucyjnych.

Natomiast termin 5-letni na wznowienie postępowania z powodu uchylenia przez Trybunał Konstytucyjny przepisów stanowiących podstawę orzekania jest – w ocenie Rady Ministrów – terminem zbyt krótkim, a przez to nadmiernie ograniczającym konstytucyjne prawo podmiotowe jednostki do żądania wznowienia postępowania, wynikające z art. 190 ust. 4 Konstytucji. Ograniczenie to nie pozostaje w odpowiedniej proporcji do celów, którym ma służyć. Wobec tego przepis art. 408 KPC należy uznać za niezgodny – w tym zakresie – ze wzorcami kontroli konstytucyjnej przywołanymi przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

Mając na uwadze powyższe Rada Ministrów stoi na stanowisku, że przepis art. 408 KPC w zakresie wskazanym w *petitum* niniejszego pisma jest niezgodny z art. 190 ust. 4 w związku z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 oraz art. 2 Konstytucji RP.

Z upoważnienia

PREZESA RADY MINISTRÓW


Robert Brochocki

Wiceprezes Rządowego Centrum Legislacji

Załączniki:

- pełnomocnictwo;
- odpisy stanowiska – 5 egz.

Sprawę prowadzi: Karol Grzybowski